

САМАРҚАНД ДАВЛАТ ТИББИЁТ ИНСТИТУТИ
ПЕДИАТРИЯ ФАКУЛЬТЕТИ
БОЛАЛАР КАСАЛЛИКЛАР ПРОПЕДЕВТИКАСИ
КУРСИ

Очик дарснинг мавзуси:

**Жисмоний ривожланиш. Жисмоний ривожланиш
конунлари. Жисмоний ривожланишига таъсир этувчи
омиллар. болани ёшига караб тана пропорцияларини
урганиш. Биологик акселерация, жисмоний
ривожланишни бузилишида учрайдиган патологик
узгаришлар: гипостатура, баланд буйлик, гигантизм,
субгигантизм, нанизм, субнанизм.**

3 курс талабалари учун

Машгулот утувчи: Асс. Хайдарова С.Х.

2016-2017 ўқув йили

Болаларнинг жисмоний ривожланиши

Жисмоний ривожланиш. Жисмоний ривожланиш конунлари. Жисмоний ривожланишига таъсир этувчи омиллар. болани ёшига қараб тана пропорцияларини урганиш. Биологик акселерация, жисмоний ривожланишни бузилишида учрайдиган патологик узгаришлар: гипостатура, баланд бўйлик, гигантизм, субгигантизм, нанизм, субнанизм.

Боланинг жисмоний жихатдан ўсишини урганиш ахамияти шундан иборатки, гавданинг авжланиб ўсиш даражаси аъзо, хужайра ва туқималарнинг дифференциал такомилланишидан далолат беради.

«Вазн/ёш» кўрсаткичлари маънолари, «Вазн/ тана» узунлиги ва «вазн /буй» кўрсаткичлари жинслар бўйича стандартлаштирилган мутаносиблиги аниқлаш.

Организмнинг жисмоний ривожланишига уни ураб турган муҳит, овқатлантириш усули ҳамда унинг ўзига хос хусусиятлари таъсир қилади.

Буй узунлигининг бузилиши таснифи.

Буй узунлиги ва ўсиш бузилишининг сабаблари турлича бўлиши мумкин. Қисман аъзоларнинг нотўғри тузилиши сабабли тўғра аномалия- бошланғич нанизм бўлади. баъзи ҳолларда буй узунлиги ва ўсишнинг бузилиши нерв системаси ва эндокрин безлар томонидан бўлган узгарган трофик импульслар таъсири остида келиб чиқади. Баъзан узгарган муҳит таъсири остида бутун аъзонинг зарарланиши, масалан нотўғри овқатлантириш- оғир касалликларга олиб келади.

Инсоннинг физик ривожланиши деганда морфологик ва функционал белгилар йиғиндиси, ўзаро бир-бири билан боғлиқлиги тушунилади. Бола организмни шаклланиш ва ривожланиш жараёни интенсив кечади, ташқи муҳитга алоҳида сезгирлигини аниқлайди. Боланинг жисмоний ривожланишига иқлим шароити, яшаш шароити, кун тартиби, овқатланиш характери таъсир қилади, шунингдек ўтказган касалликлари. Жисмоний ривожланиш темпига ирсий омиллар, конституция тури, моддалар алмашинуви интенсивлиги, организмнинг эндокрин фони, қондаги ферментлар активлиги ва озиқланиш безлари секретцияси ҳам таъсир кўрсатади. Шу сабабли, болаларни жисмоний ривожланишини тенглиги, улар соғлигини ишончли кўрсаткичи бўлиб ҳисобланади. Болаларни жисмоний ривожланишини баҳолашда қуйидаги кўрсаткичларни ҳисобга олиш керак:

1. Морфологик кўрсаткичлар: тана вазни ва бўйи, кўкрак қафаси айланаси, 3 ёшгача бўлган болаларда бош айланаси.
2. Функционал кўрсаткичлар: ўпканинг тириклик сигими, бармоқлар мушак кучи ва бошқалар.
3. Мушаклар ва мушак тонуси ривожланиши, қадди-комат ҳолати, таянч-ҳаракат аппарати, тери ости ёғ қатлами ривожланиши, туқималар турғори.

Тана узунлиги. Тана узунлиги кўрсаткичи жисмоний ривожланиш бош?а кўрсаткичларга нисбатан стабил ҳисобланади. Бола ҳаётининг биринчи 3 ойлигида бўйи енг юқори темпида кечади. Бола туғри ривожланганда биринчи ойларида бўйининг ўсиши 11-12 см, уч ёшлигида - 8 см, 4 ёшда - 6 см. 4 ёшда боланинг бойи 100 см га йетади. Кейинчалик (10 ёшгача) бўйининг ўсганлигини аниқлаш учун қуйидаги формуладан қўлланилади:

Бола бўйининг узунлиги

$$P = 100 \text{ см} + 6 (n-4),$$

n - боланинг ёши, 6 - ўртача ҳар йили қўшилаётган бўйи узунлиги, см. Енг интенсив бўйи 5-7 ёшга ва жинсий шаклланиш бошланиш даврига туғри келади.

Тана вазни. Бу лабил кўрсаткич бўлиб, конституцион хусусиятлар, нерв-эндокрин ва соматик бузилишлар таъсирида ўзгариши мумкин, у экзоген сабабларга ҳам боғлиқ (овкатланиш, кун тартибига). Боланинг тана вазнига енг интенсив кўскилиши 1 ёшгача ва пубертат даврга тўғри келади.

Чакалоқларда ўғил болаларда ўртача тана вазни 3494 гр, кизларда - 3348 гр. 4 -4,5 ойлигида боланинг тана вазни 2 баробарга, 1 ёшда 3 баробарга ортади. 1 ойлигида бола 600 гр, 2 ва 3 ойлигида 800 гр кўшилади. 3 ойликдан кейин тана вазнига кўшилиши хар бир кейинги ойлар учун куйидагича топилади, кейинги ойларга кўшилиши 50 гр ёки

куйидаги формула оркали аникланади:

$$X = 800 - 50 \times (n - 3),$$

X - кутилаётган хар бир ойда кўшиладиган тана вазни, n - ойлар сони.

Болаларда тана вазнининг ортиш темпи 2 ёшдан кейин секинлашади ва ўртача хар йили 2 кг ни ташкил қилади.

10 ёшгача болаларда кутилаётган тана вазни куйидаги формула бўйича ҳисобланади:

$$P = 1 \text{ ёшли бола тана вазни} + 2 \text{ кг} \times (n - 1),$$

P - кутилаётган вазн, n - ёши.

10 ёшдан кейин тана вазнининг И.М.Воронсов формуласи бўйича аниклаш мумкин:

10 ёшдан катта бола тана вазни = ёши $\times$ 3 + охириги ёши сони

Тана юзаси майдонини аниклаш

Тана юзасининг майдони (m^2) = $\sqrt{\text{тана вазни (кг)} \times \text{бўйи (см)}} : 3600$

Бош ва кўкрак кафаси айланаси. Туғилганда йетук чакалоқларда бош айланаси 33 - 37,5 см, у кўкрак кафаси айланасидан 1-2 см дан ошмаслиги керак.

Биринчи 3-5 ойлигида хар ойда 1-1,5 см, кейинги ойларда 0,5-0,7 см кўшилади. Бир ёшда бош айланаси 10-12 см ортади ва 46-48 см га йетади. 1-3 ёшда боланинг бош айланаси бир йилда 1 см га ортади. 4 ёшдан бош айланаси хар йили 0,5 см га кўпаяди. 6 ёшда 50-51 см, кейинги йилларда 5-6 см га ортади. Чакалоқларда кўкраккафаси айланаси 33-35 см. хаётининг биринчи йилида хар ойда кўшилиши ўртача 1,5-2 смни ташкил қилади. Бир ёшда кўкрак кафаси айланаси 15-20 смга ортади, кейин бу кўрсаткич интенсив ошиши пасаяди ва мактабгача ёшдаги даврда 3 см, мактаб ёшида 1-2 см йилида кўпаяди. Кўпчилик йетук туғилган чакалоқларда кўкрак кафаси олди - орка ўлчами, кўндаланг ўлчамдан кичик ёки унга тенг. хаётининг биринчи йили охирида кўндаланг ўлчами орка - олди ўлчамидан каттарок бўлади ва кўкрак кафаси шакли катталар конфигурациясига якин бўлади, яъни кенгаяди.

Жисмоний ривожланишни баҳолаш ва мониторинг қилиш учун маълум вақт ичида болани ўлчаб туриш зарур:

- тана вазни ва кўшилиш тезлиги;
- бўй ўсиш тезлиги
- бош айланаси ва ўсиш тезлиги;
- психомотор ва аклий ривожланиши.

Тана вазнини қайси вақтларда туғилганда ва неча марта ўлчаш керак?

Биринчи ўлчаш

<i>Иккинчи</i>	<i>15 кунлик</i>
<i>Учинчи</i>	<i>30 кунлик</i>
<i>Хар ойда</i>	<i>Бир ёшгача</i>
<i>Хар 3 ойда</i>	<i>1-3 ёш</i>
<i>Хар 6 ойда</i>	<i>3-5 ёш</i>
<i>Хар йили</i>	<i>Кейинги ёшларда</i>

Тана огирлигини ўзгариши семиотикаси.

1. I-II-III даражали гипотрофия, I-II-даражали паратрофия, гипостатура.
2. Мальабсорбция синдроми, инфекция, сурункали интоксикация, энзимопатия.

3. Эксудатив энтеропатия-ичакларнинг бир катор яллигланишлари (ичак аллергозлари, нодозли периартериит, капилярларнинг утказувчанлигини ошиши).
4. Кандли диабет.
5. Кандсиз диабет
6. Букок касаллиги.
7. Сурункали энтероколит
8. Сурункали дизентерия.
9. Амебиаз, ашаридалар, пакана занжирли гижжа, хуккиз гижжаси.
10. Сурункали остеомиелит.
11. Гишпрунг касаллиги.

Асаб анорексияси ёки рухий анорексия болаларда пубертат давридаги озгинлиги дейилади. Бунда тез озгинлик, огир формадаги гипотрофия хаттоки атрофияга, болаларда рухий таъсир асосида оз овкатланиши ёки буталар овкат емаслиги натижасида келиб чиқади. Бу касаллик купинча киз болаларни пубертат ва балогатга етиш даврида кузатилади. Бу касаллик интеллектуал ривожланган ва яхши тулик оилаларда усган кизларда учрайди.

Бунда касал оилавий рухий таъсир остида вужудга келади ва у асосида оналарни ёки узини жазоламокчи булади. Болани иштахаси юколади, таёрланган овкатни емайди, купинча кусади ёки яширинча узи кусишга ҳаракат килади.

Касаллик белгилари: тана огирлигини 40% гача камайиши, запор, брадикардия, кон босимини камайиши, эксикоз, депрессия. Бу ҳолат ойлар ва йиллар муддатида давом этиши мумкин. Хар хил индекслардан фойдаланиб боланинг тана тузилишининг гармонал ва биологик ривожланиши хакида фикр юритиш мумкин.

Эрисман индекси:- кукрак айланаси ва буй узунлигини ярми орасидаги фарк. Бу индекс купрок мактаб ёшидаги болаларнинг жисмоний ривожланишини кузатишда кулланилади.

Чулицкий индекси- елканинг 3-айланаси, + сон айланаси+ болдир айланасини куйиб, буй узунлигидан айирмаси. У соғлом усаётган бир ёшдагича булган болаларда 20-25 га тенг булади, 3-5 ёшда 10-15 см тенг.

Бу индексни пасайиши болани нотугри овкатланганидан далолат беради. Тур индекси- бош айланасидан кукрак айланаси айирмаси. Янги тугилган чакалокларда у + 1,5-2см тенг, 3-4 ойлигида- 0. ва бир ёшида -1,6-2 га тенг булади.

Гавда юзаси болалик даврида асосан бола хаётининг биринчи йилида болани гавда юзаси, гавданинг огирлик бирлиги катта ёшдагиларга нисбатан катта булади. Янги тугилган чакалокларнинг 1 кг тана огирлигига танасининг 0,06 м² юзаси тугри келади. Катталарда эса 1 кг тана огирлигига факат 0,02м² тенг келади.

Тана бўйи ва огирлигини узгариши.

Боланинг хар хил физик ривожланиш курсатгичларининг узгаришини кузатишни ҳисобга олган ҳолда, уртача аникликларни билиш керак.

Бу аникликларнинг характеристикаси булиб белги ёки курсатгичларнинг уртача арифметик киймати (М) ҳисобланади ва четланишларнинг уртача киймати булади. Соғлом болалар учун стандарт М+2 курсатгичдан четга чикувчи кийматлар патологиядан гувоҳ беради.

Қабулга келган болани қайд этиш

Боланинг ривожланиш тарихида, ҳозирги келган санани(кун, ой, йил), сабабини (масалан: эмлаш, витамин А капсуласини олиш, агар боланинг ёши 6- 59 ойлик бўлса; проф.осмотр ёки касаллик) деб кўрсатиш лозим. Агар бола касал бўлса, унинг ўсишини баҳолашдан олдин, онада безовталиқни чақирган муаммони ҳал этиш лозим. Боланинг ёшига қараб, керакли саволларни беринг, фақатгина она кўкрак сути билан боқаяптими, ёки қўшимча овқатлар ва суюқликлар оладими - йўқми, улардан қатъий назар – бола ҳали ҳам кўкрак сутини оладими. Агар қўшимча овқатлар

берилаётган бўлса, қанақа овқатлар, қачондан бошлаб қўшимча овқат киритилганини сўранг ва қайд қилинг. Бола кўкрак сути билан боқилмаётган бўлса, қачон кўкрак сути берилиши тўхтатилган вақтини сўранг ва қайд қилинг. Боланинг соғлиғига таъсир кўрсатиши мумкин бўлган фожиали ҳолатлар ҳақида сўранг. Масалан: “оилада бирор кишининг ёки тарбияловчининг ўлими, ота – онанинг ажралиши ёки бошқа ҳолатлар бўлганми, булар боланинг жисмоний ва руҳий соғлиғига таъсир қилганми?”. Шунингдек бу воқеалар қачон бўлганини сўранг.

Боланинг хронологик ёшани аниқлаш

Ўсишнинг алоҳида кўрсаткичларини баҳолаш учун, боланинг аниқ ёшани билиши муҳим. Боланинг туғилгандан бошлаб, аниқ хронологик ёши, ҳар бир текширувлар даврида ҳисобланиб борилиши керак. Хронологик ёш йил ва ойларни ҳисоблаш билан аниқланади. Қуйида хронологик ёшни аниқлаш учун мисол келтирилган:

Боланинг туғилганидан бошлаб, аниқ хронологик ёши, ҳар бир текширишлар даврида ҳисобланиб борилиши керак.

Мисол 1.

Ўлчаш санаси:	2003,30 апрель = 03.04/12
Туғилиш санаси:	2001, 29 март = 01.03/12
Хронологик ёши:	03.04/12-01.03/12=02.1 (2 ёш ва бир ой)

Қабулга келган бола учун ўсишнинг “эгри” чизикларини танлаш.

- Ўсишнинг эгри чизиклари– кўрик вақтида боланинг ёшидан келиб чиқиб 4 эгри чизикларни танланг. Танлаш учун «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» ва «Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмаларидан фойдаланинг. Ўсиш индикаторларини, танланган эгри чизикларда акс эттириш лозим.

- Озиқлантириш бўйича тавсиялар – боланинг жорий ёки кейинги ёшга оид гуруҳи учун “Болани озиқлантириш ва парваришlash бўйича оналарга маслаҳатлар” қўлланмасидан фойдаланинг.

- Парваришlash бўйича маълумотлар – барча даврларга тўғри келадиган маълумотлардан, шунингдек боланинг жорий ёки кейинги ёшга оид гуруҳининг руҳияти, мулоқотда бўлиш ва моторика кўникмаларини ривожлантириш ҳақидаги ахборотлардан “Болани озиқлантириш ва парваришlash бўйича оналарга маслаҳатлар бериш” қўлланмаси орқали фойдаланинг.

- Умуммиллий эмлаш (иммунизация)нинг тавсия этилаётган жадвали – боланинг эмланган санасини аниқлаш учун тегишли бетни очинг. Ушбу бетдаги маълумотлар мамлакатлар бўйича ўзгариши мумкин. Барча эмлаш саналари ва режалаштирилган кейинги эмлаш санасини кўрсатинг.

- Миллий дастурлар бўйича бошқа тавсиялар– ушбу бет миллий тавсиялардан келиб чиққан ҳолда ўзгариб туради. Барча тавсия этилаётган қўшимчалар, муолажалар ва қайд этинг.

Мисол

Тиббий ходим 8-ойлик Лазиз учун «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмасидан Қўйидаги тўртта эгри чизикларни қўллайди:

- Узунлик ёшга нисбатан, ўғил бола, 6 ойликдан 2 ёшгача, 21 бет
- Вазн ёшга нисбатан, ўғил бола, 6 ойликдан 2 ёшгача, 22 бет
- Вазн узунликка нисбатан, ўғил бола, 6 ойдан 2 ёшгача, 23 бет

- ТВИ ёшга нисбатан, ўғил бола, 6 ойликдан 2 ёшгача, 24 бет Лазизнинг бўйини баҳолаш натижаларидан келиб чиқиб ва қолган вақтдан фойдаланиб, тиббий ходим онага 8-ойлик бола учун тўғри келадиган озиқлантириш бўйича тавсияларни бериши мумкин. Жисмоний ривожланиш ва озиқлантириш бўйича маслаҳатлар ҳақида Д модулида батафсил маълумотлар келтирилган.

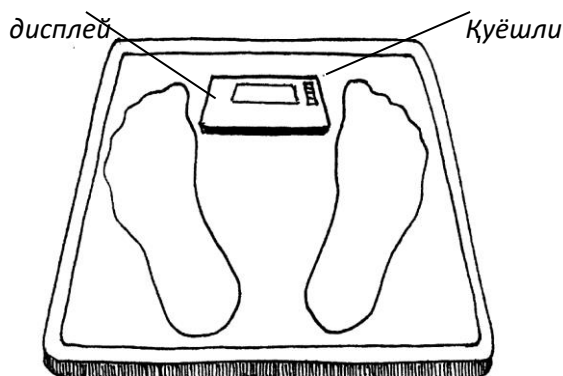
«Вазни ўлчаш»

Болаларни Қўйидаги тавсифга эга тарозилардан фойдаланган ҳолда ўлчаш тавсия этилади:

- **Ишончли ва мустаҳкам**
- Электрон (рақамли дисплей)
- 150 кг гача ўлчаш
- 0,1 кг (100 г) гача аниқлик билан ўлчаш
- Вазни тарирланган ўлчаш имконияти
- Чақалоқлар учун ишлатиладиган тарози , 20г аниқлик билан

«Вазни тарирланган ўлчаш» деганда, ҳозиргина вазни тортилган тарозининг устида турган одам билан нолга (тарирлаш) тўғрилаш мумкинлиги тушунилади. Яъни, она тарозига туриши ва унинг вазни ўлчанганидан сўнг, тарозини тарирлаш мумкин. Агар бундан сўнг она тарозида турган ҳолатида унинг қўлига бола берилса, тарози фақат боланинг вазнини кўрсатади. Вазни тарирланган ўлчаш иккита яққол афзалликка эга:

- Боланинг вазнини аниқлаш учун кимнингдир вазнини айиришнинг зарурати йўқ (хатога йўл қўйиш таваккалчилигини камайтирган ҳолда).
- Бола унинг вазнини тортиш жараёнида онасининг қўлида тинч туради.

ЮНИСКЕЙЛ

Ҳозирги вақтда тарозиларнинг жуда кўп турлари қўлланилади. Юнискейл (ЮНИСЕФ томонидан ишлаб чиқилган) юқорида санаб ўтилган тавсия этиладиган хусусиятларга эга ва мазкур курсда вазни ўлчаш усуллари намоёни этиш мақсадида фойдаланилади. Юнискейл литийли батареяда, миллион маротаба вазни ўлчаш учун етарлича ресурс билан ишлайди. Тарози қуёшли панель билан ёқилади, шунинг учун ундан фойдаланиш учун етарлича ёруғлик бўлиши зарур. Тарозининг сиртки қисмида одам туриши лозим бўлган оёқ излари чизилган. Мазкур модулда Юнискейл ёки шу каби модель ёрдамида боланинг вазнини қандай ўлчаш зарурлиги тушунтирилган. Юнискейлни эксплуатация қилиш ва унга хизмат кўрсатиш мазкур модулнинг 5.0 бўлимида таърифланган.

Тарирланган тарози енгил ва фойдаланишда ишончли. Лекин ишончли бўлган бошқа турдаги тарозилар ҳам бор, масалан, электрон болалар тарозиси ёки калибрланган

педиатрик ричагли тарозилар. Ўзи мустақил тик тура оладиган болаларни тик турган ҳолатда тарозидан ўлчаш мумкин. Ёки онани алоҳида ўлчаб, кейин она ва болани бирга тарозида тортиб, боланинг вазнини аниқлаш учун онанинг вазнини айириш мумкин.

Вазни ўлчашга тайёрланиш

Онага боланинг вазнини ўлчаш сабабларини тушунтиринг. Масалан, боланинг жисмоний ривожланиши, унинг касал бўлгандан сўнг тикланиши ёки боланинг озиқлантириш ва парваришдаги ўзгаришидан таъсирланишини баҳолаш мақсадида буни ўтказинг.

Агар бола икки ёшга тўлмаган бўлса ёки у ўзи мустақил тик тура олмаса, тарирланган тортишдан фойдаланиш керак. Онага тарирланган тортиш усулини тушунтиринг.

Она тарози устида қўлида бола билан ўлчангунга қадар қолишини таъкидланг.

- Она пойафзалини ечади ва аввал ўзи тарозига туради. Эҳтимол, у узун кўйлагининг этагини тарозининг дисплей ва куёшли панелини тўсиб қўймаслиги мақсадида кўтариши лозимдир

- Дисплейда онанинг вазни кўринганда, унга тарози устида қолишини айтинг. Тарозининг куёшли панелини ёпиб (шу йўл билан ёруқликни тўсиб), дисплейни нолга тўғриланг

- Сўнг болани онанинг қўлига беринг
- Боланинг вазни тарозининг дисплейида кўринади
- Боланинг вазнини қайд этинг

Агар бола 2 ёки ундан катта ёшда бўлганда, болани агар у тинч ҳолатда турган бўлса, алоҳида вазнини ўлчаш зарур. Бола мустақил равишда тарозига туриши ва ҳаракатланмаслиги зарурлигини тушунтиринг.

Болани ечинтиринг. Аниқ вазн кўрсаткичи олиш учун бола устки кийимини ечиши кераклигини тушунтиринг. Хўл йўргак ёки пойафзал ва жинса 0,5 кг дан зиёд бўлиши мумкин. Чақалоқларни яланғоч ҳолатда тарозида тортиш лозим; вазнини ўлчашдан олдин гўдакни кўрпага ўраб қўйинг. Каттароқ болалар фақат ички кийимда қолиши мумкин.

Агар болани ечинтириш учун ҳарорат жуда совуқ бўлса ёки бола инжиқлик қилиб, ечинишни хоҳламаса, бу ҳолатда болани кийимда ўлчаш мумкин, лекин Бўйни қайд этиш журналида вазнини ўлчаш жараёнида бола кийимда бўлганлигини қайд этиш лозим. Бу ўринда боланинг асабини бузмаслик муҳим, чунки узунлик/бўйни ҳам ўлчаш зарур.

Агар болани урф-одатларга кўра ечинтириш ўринли бўлмаса, фақат мумкин бўлган даражагача ечинтиринг.

Шарҳ: Агар боланинг узунлиги/бўйини ўлчашга ҳалақит қилиши мумкин бўлган сочлари турмакланган ёки сочларида тақинчоқлар бўлса, уларни ўлчашлар ўртасида тўхтаб қолмаслик учун **вазни ўлчашдан аввал** ечинг. Айниқса кичик ёшдаги болалар йиғлаб юбормаслиги учун, уларнинг узунлигини ўлчашда тарозидан тезда стол ёнига ўтиш муҳим аҳамиятга эга.

Болани вазнини алоҳида ўлчаш

Чақалоқлар ва 2 ёшгача бўлган болаларнинг тана вазнини ўлчаш

Имконият бўлса, вазни ўлчаш учун рақамли (электрон) тарозилардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Чақалоқлар учун қўлланиладиган тарозилар камида 20 г гача аниқликка эга бўлиши лозим

Ҳар гал вазни ўлчашдан аввал тарози тўғриланган ва болага мослаштирилган бўлиши керак

Боланинг вазнини ўлчашдан олдин болани ётқизганда, фойдаланиладиган йўргакни (пеленка) ўлчаш зарур.

Бола вазнини, яланғоч ҳолатда ўлчаш лозим

7-8 ойликдан катта бўлган болаларни ўтирган ҳолатда ўлчаш мумкин

Боланинг соф вазнини билиш учун унинг йўргак билан бирга тортилган вазнидан йўргакнинг вазнини айириш зарур

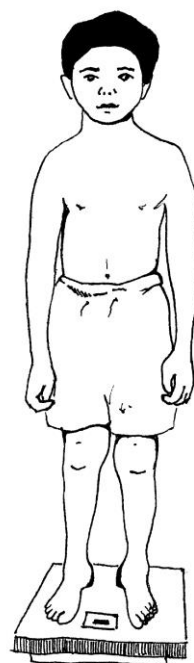

Вазни 5 кг гача бўлган болаларни ричагли тарози ёрдамида ўлчаш мумкин

1 ёки ундан катта ёшдаги болаларни тана вазнини ўлчаш

Болани ёши 2 ва ундан катта бўлса ва у тинч ҳолатда турган бўлса,

алоҳида вазнини ўлчаш зарур. Онадан боласини кийимларини ва пойафзалини ечишда ёрдамлашишини сўранг. Бола билан сўхбатлашинг ва уни тарозида турганда ҳаракатланмаслиги

зарурлигини тушунтиринг.Бола биланмулойим гаплашинг ва кўрқитманг.

- Тарозини ёқиш учун қуёшли панелни бир сонияга тўсинг. Тарозининг фойдаланишга тайёрилиги 0,0 сони чиқиши билан тасдиқланади.
- Болани тарозининг ўртасига оёқлари орасини бироз очган ҳолда (агар белгиланган бўлса оёқлар изи устида) кимирламасдан туришини илтимос қилинг
- Бола вазнини 0,1 кг гача яхлитланг.

Бола тарози устида сакраса ёки тинч турмаса, тарирланган усулдан фойдаланиш керак.

Шунингдек, катталар учун мўлжалланган электрон тарозидан ҳам фойдаланиш мумкин.

	• Бола ечинган ҳолда бўлиши керак. Ёши каттароқ болалар ич кийимда қолишлари мумкин. • Вазн ўлчанаётганда, болалар ҳаракатланмасликлари керак. • Вазн ўлчанганда, бола тарозининг ўртасида туриши керак
	Унутманг! Болаларни кийим-кечакда ўлчаш мумкин эмас — бу бола танасини вазнининг нотўғри кўрсаткичларини беради

Боланинг вазнини тарирланган усул ёрдамида ўлчаш

Тарози текис ва қаттиқ жойда турганига ишонч ҳосил қилинг. Уни гилам ёки палас устига қўйиб бўлмайди. Тарози қуёш энергиясидан ишлагани туфайли, уни эксплуатация қилиш учун ёруғлик етарлича бўлиши лозим.

- Тарозини ёқиш учун қуёшли панелни бир сонияга тўсинг. Тарозининг фойдаланишга тайёрилиги 0,0 сони чиқиши билан тасдиқланади.
- Дастлаб она пойафзалини ечиб, вазнини ўлчатиш учун бир ўзи тарозига турганини текширинг. Ўзингиз ёки кимдир тўшакка ўралган яланғоч болани ушлаб туриши лозим.
- Онани тарозининг ўртасига оёқлари орасини бироз очган ҳолда (агар белгиланган бўлса оёқлар изи устида) кимирламасдан туришини илтимос қилинг. Онанинг кийими дисплей ёки қуёшли панелни тўсиши керак эмас. Унга вазнининг

кўрсаткичи пайдо бўлгандан кейин ҳам тарозининг устида қолишини эслатинг, чунки у боласини қўлига олиб, у билан бирга тарозида тортилиши зарур.

➤ Она тарозида турганида ва унинг вазни кўринганида, бир сонияга қуёшли панелни

тўсиб, тарозини тарирланг. Дисплейда она ва бола белгиси ва 0,0 рақами пайдо бўлганда тарози тарирланган ҳисобланади.

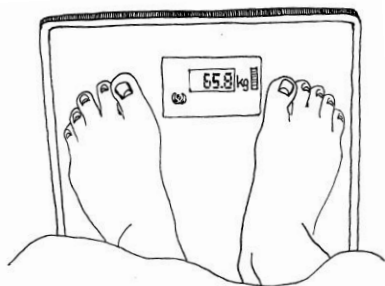
➤ Яланғоч болани эҳтиёткорлик билан онасига беринг ва онаси кимирамасдан туришини илтимос қилинг.

➤ Дисплейда бола вазнининг кўрсаткичи пайдо бўлади (0,1 кг гача яхлитланган). Ушбу вазн кўрсаткичини боланинг ривожланиш тарихига ёзиб қўйинг.

➤ Тарози кўрсаткичларини тўғри тартибда синчиклаб ёзиб олинг.

Шарҳ: агар онанинг вазни жуда оғир бўлса (м-н, 100 кг дан) ва боланинг вазни нисбатан кам бўлса (м-н, 2,5 кгдан кам), боланинг вазни тарозида кўринмаслиги мумкин. Бундай ҳолларда, енгилроқ вазнли одам болани тарозида кўтариб туриши лозим бўлади.

Мисол

Она вазни

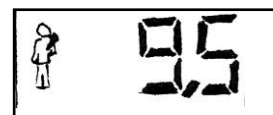

Тарозини тарирлаш

Шуниси эътиборлики, юқорида тасвирланган тарозининг аниқлиги 0,1 кг гачани ташкил этади. **Аниқлик** деганда, тарози ўлчайдиган энг кичик бирлик тушунилади. Бу ўринда, ўлчовларнинг **ишончлилиги** тарозининг калибрланганлиги ва кузатувчи томонидан тўғри ўқилганлигига боғлиқ. Ўлчов асбобларининг юқори аниқлигига таъминлаш мақсадида уларни сақлашга оид маълумотлар мазкур модулнинг 4,0 бўлимида келтирилган.

Узунлик ёки бўйни ўлчаш

Дисплейда боланинг вазни кўринади

Боланинг ёши ва тик туриш имкониятидан келиб чиқиб, танасининг узунлиги ва бўйини ўлчанг. Боланинг узунлиги ётган ҳолатда, бўйи эса тик турган ҳолатда ўлчанади.

➤ Агар бола хали 2 ёшга тўлмаган бўлса, узунлигини ётган ҳолатида ўлчанг.

➤ Агар бола икки ёки ундан юқори ёшда бўлса ва у мустақил тик тура олса, бўйини тик турган ҳолатида ўлчанг.

Тик турган ҳолатдаги бўй кўрсаткичи ётган ҳолатдагидан кўра 0,7 см камроқдир.

Мазкур фарқлик эгри чизикларда фойдаланиладиган ЖССТнинг бўй меъёрларини ишлаб чиқишда ҳисобга олинади. Шунинг учун бўй ўрнига узунлик ва аксинча ҳолатда ўлчовларни тегишли равишда тўғрилаш зарур.

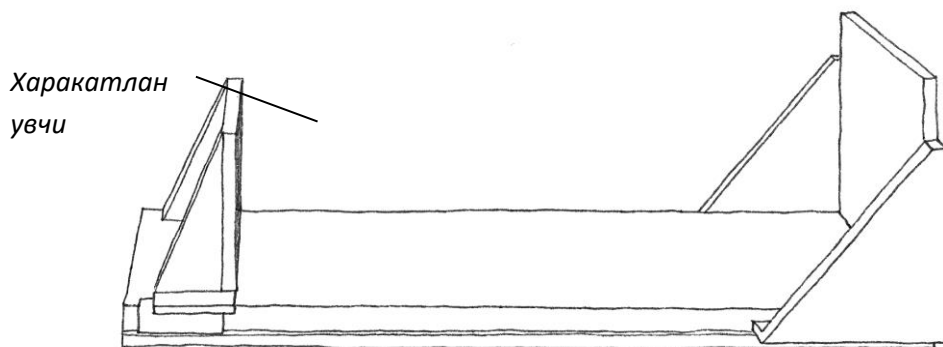
➤ Агар бола хали 2 ёшга тўлмаган бўлса ва тана узунлигини ўлчаш учун у тахтага ётишни истамаса, унинг бўйини вертикал ҳолатда ўлчаб, кўрсаткични узунликка айлантириш учун **унга 0,7 см қўшинг**

➤ Агар бола 2 ва ундан юқори ёшда бўлса ва тик туришга ҳоли бўлмаса, тана узунлигини ётган ҳолатда ўлчанг ва кўрсаткичларни бўйга айлантириш учун ундан 0,7 см айиринг. А

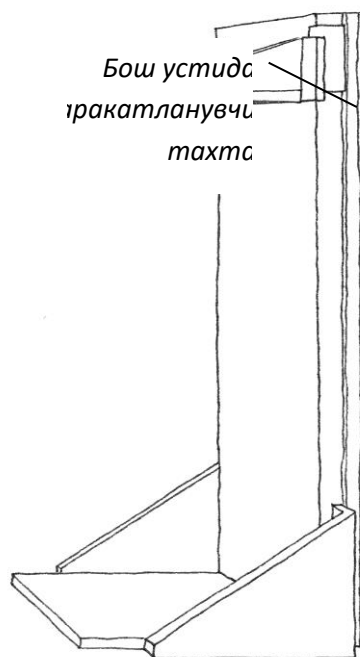
Узунликни ўлчаш учун зарур бўлган асбоб-ускунанинг номи ўлчов доскаси (баъзида инфантомер) деб аталади, уни текис, мустаҳкам юза, масалан стол устига қўйиш лозим.

Тўғри вертикал юзага, масалан девор ёки устунга текис полда тўғри бурчак остида ўрнатилган бўй ўлчагични қўлланг.

Ўлчов тахтаси

Ростомер/бўй ўлчагич

Ўлчовстолиёкибўйўлчагичсифатлитекиссувўтказмайдиганлакланганёкиполировкақилингандоскаданясалганбўлишилозим.

Горизонталвавертикалқисмларитўғрибурчакостидамаҳкаммустаҳкамланганбўлишикерак.

Ҳаракатланадиганқисмиузунликниўлчашдаоёққатирашёкибўйниўлчашдабошгатирашмақсадидахизматқилади.

Агаррақамлиасбобқўлланилмаётганбўлса,

ўлчовтасмасинидоскабўйлабёпиштиришлозим,

шундахаракатланадиганқисмларунгаишқаланмайдиварақамларниўчирибюбормайди.

Инфантомервабўйўлчагичларниэксплуатацияқилишбўйичамаълумотлар4.0

бўлимдатаърифланган.

Узунлик ёки бўйни ўлчашга тайёрланиш

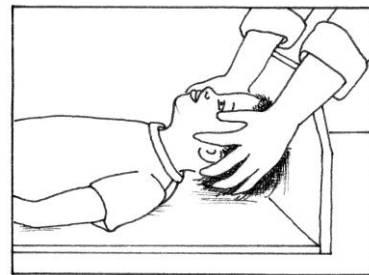
Бола ечинган ҳолатда бўлганида вазнини тортишдан сўнг дарҳол унинг бўйи/узунлигини ўлчашга тайёрланинг. Ўлчашдан аввал боланинг пойафзали ва пайпоғи, ўрилган сочлари ва сочдаги тақинчоқлари бўй/узунликни ўлчашга ҳалақит қилмаслиги учун ечилганига ишонч ҳосил қилинг.

Агар болани яланғоч ҳолда вазни тортилса, унда ҳўл бўлиб қолмаслик учун узунликни ўлчашда қуруқ йўргакларга ўраш мумкин. Агар хона салқин бўлган ва бир оз кутишга тўғри келаётган бўлса, болани бўй/узунликни ўлчагунча иссиқ кўрпага ўраб туринг.

Боланинг узунлиги ёки бўйини ўлчашда, она бу борадаги барча жараёнларга қўмаклашиши, шунингдек, болани овутиши зарур. Онага ўлчаш сабаблари ва бу йўналишдаги босқичларни тушунтиринг. Унинг саволларига жавоб беринг. У сизга қандай ёрдам бериши мумкинлигини кўрсатиб ва тушунтириб беринг. Ўлчовларни талаб этиладиган даражада бажариш учун боланинг тинчлигини сақлаш муҳимлигини айтинг.

Узунликни ўлчаш

Ўлчов тахтасини гигиена меъёрларига риоя қилиш ва болага қулайлик яратиш мақсадида юпка мато ёки юмшоқ қоғоз билан ёпинг.

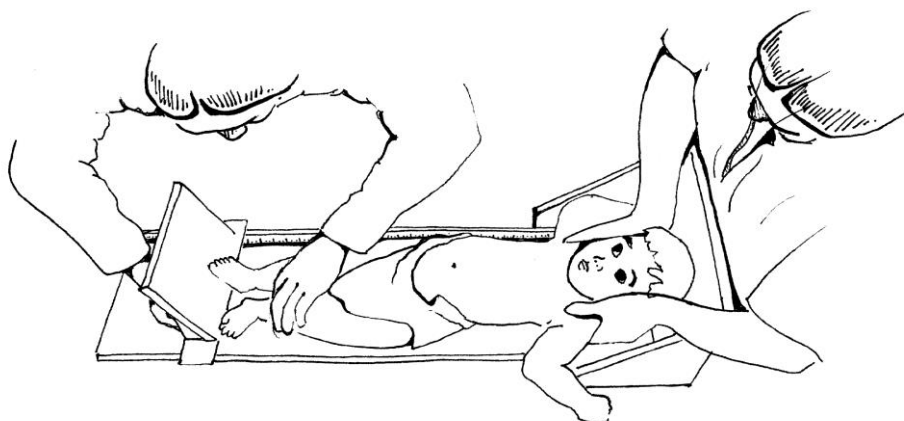
Онага болани ўлчов тахтасига ётқизиши ва унинг бошини ўлчаш вақтида қимирлатмасдан ушлаб туриши зарурлигини тушунтиринг. Унга болани ётқизишдан олдин қаерда, яъни сизнинг рўпарангизда, ўлчов тахтасининг бир томонида тасмадан нарироқда туришини кўрсатинг. Шунингдек, унга боланинг бошини қаерга (бош учун мўлжалланган тахтага) қўйиш кераклигини кўрсатинг. Бунда у болани ортиқча безовта қилмаслиги, тез ва дадил ҳаракат қилиши лозим.

Она Сизнинг йўл-йўриқларингизни тушуниб, ёрдам беришга тайёр бўлганида:

- Бола тахтанинг бош қўядиган жойига боши билан тиралиб туриши учун уни чалқанчасига ётқизишини илтимос қилинг.
- Бошини тезлик ва эҳтиёткорлик билан шундай сурингки, кулок каналидан кўзнинг қуйи чегарасигача бўлган фаразий вертикал чизик тахтага нисбатан перпендикуляр ҳолатда бўлиши керак. (Боланинг кўзлари шифтга қаратилган бўлиши лозим). Онани боланинг бош томонида туриб, бошини ушбу ҳолатда ушлаб туришини илтимос қилинг

Бу ўринда тез ишлаш муҳим аҳамиятга эга. Сизга ўлчов тасмаси кўринадиган жойда туринг ва ҳаракатланадиган тахтани суринг:

- Бола тахтада текис ётганига ва ўз ҳолатини ўзгартирмаётганига ишонч ҳосил қилинг. Елкалари тахтага тегиб туриши ва қадди букилмаслиги зарур. Онага агар боласи қаддини букаётган ёки ҳолатини ўзгартираётган бўлса, сизга айтиши кераклигини илтимос қилинг.
- Бир қўлингиз билан боланинг оёқларини аста ушлаб туринг ва бошқа қўлингиз билан тахтани суринг. Оёқларни охиригача текис ва тўғри туришини таъминлаш учун секингина, зиён етказмаган ҳолда тиззаларини босинг. *Шарҳ: чақалоқларнинг тиззаларини каттароқ болаларникига ўхшаб текис ҳолатга олиб келиб бўлмайди. Чунки уларнинг тиззалари ниҳоятда нозик бўлиб, тез шикастланиб қолиши мумкин, шунинг учун камроқ куч ишлатинг.*
- Агар бола жуда инжиқлик қилаётган бўлса ва унинг иккала оёқларини бир ҳолатда ушлаб туриш қийин бўлса, унда керакли ҳолатда бир оёқ билан ўлчанг.
- Тиззаларни ушлаб туриб, тахтанинг паст қисмини боланинг оёқларига тираб қўйинг. Боланинг товони тахтага текис жойлашиши ва оёғ бармоқлари тепага қаратилган бўлиши керак. Агар бола оёқ бармоқларини букаётган ва товони тахтага тегмаётган бўлса, унинг оёғини тагини китикланг ва бола оёқ бармоқларини тўғрилаганда, тезда тахтанинг зинапоя қисмини суринг.
- Бўйни қайд этиш журналининг қабулга келиш карточкасидаги кўрсатмаларни ўқинг ва боланинг узунлигини 0,1 смгача яхлитлаган ҳолда ёзиб қўйинг. Бу сизга кўринган охириги чизикнинг ўзидир (0,1 см=1мм).
- Унутманг: Агар сиз ҳозир узунлигини ўлчаган бола 2 ёки ундан юқори ёшда бўлса, унда узунликдан 0,7 см айириб, натижани ривожланиш тарихига бўй кўрсаткичи сифатида қайд этинг.

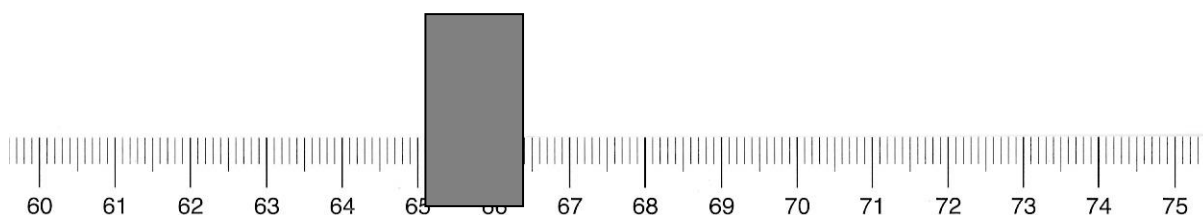

Узунликка оид кўрсаткичларни бола инжиқлик қилиб қолмасидан тўғри олиш учун тез ва дадил ҳаракат қилинг

Мисол

Қўйида ўлчов тасмасининг тасвири келтирилган. Рақам ва узун вертикал чизиқлар сантиметрдаги бирликларни ифодалайди. Калтароқ чизиқлар миллиметрни билдиради. Кул ранг квадратда узунликни ўлчаш жараёнида, оёққа тираладиган тахтанинг ҳолати тасвирланган.

Боланинг оёқлари тахтанинг
ушбу томонига тиралади.

Бўйни тик турган ҳолатда ўлчаш

Бўй ўлчагич текис жойда турганига ишонч ҳосил қилинг. Пойафзал, пайпоқ ва соч турмаклари ечилганини текширинг.

Она билан бирга ишланг ва бола билан бир хил баландликда бўлиш учун тиззада туриб, Қўйидагиларни бажаринг:

➤ Болага оёқларини бироз икки томонга керган ҳолда тахтага туришига ёрдам беринг. Унинг боши, кураги, думбаси, болдири ва товони вертикал тахтага тегиб туриши керак.

➤ Онани боланинг тиззаси ва тўпиғини тўғриланган ҳолатда вертикал тахтага товон ва болдирларини теккизиб, ушлаб туришини илтимос қилинг. Ундан боланинг эътиборини жалб этиш, зарурат бўлганда уни овунтириш ва агар у ҳолатини ўзгартирган бўлса, сизга айтишини сўранг.

➤ Бола бошини шундай тутиши керакки, кулоқ каналидан кўзнинг чап қиррасигача бўлган горизонтал чизиқ тахта асосига параллель бўлиши лозим. Боланинг боши шу ҳолатда сақланиши учун унинг даҳанидан катта ва кўрсаткич бармоғингиз билан ушлаб туринг.

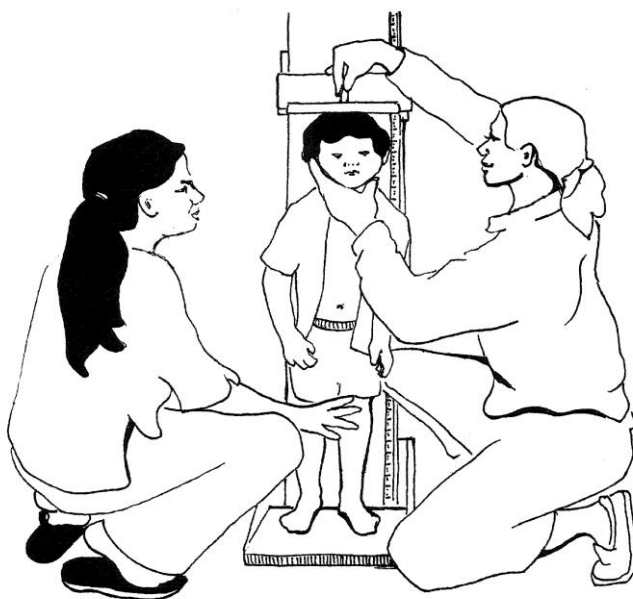
➤ Зарурат бўлганда, бола қақдини текис тутишига кўмаклашиш учун унинг қорин қисмини секингина босиб қўйинг.

➤ Боланинг бошини шу ҳолатда ушлаб туриб, бошқа кўлингиз билан боланинг бошига ўлчов тахтасининг тепадан тушириладиган қисмини сочларига зич тақанг.

➤ Кўрсаткичларни аниқлаб, болани ривожланиш тарихига, боланинг бўйини 0,1 см гача яхлитлаган ҳолда ёзиб қўйинг. Бу сизга кўринган охириги чизиқнинг ўзидир (0,1 см=1мм).

*Эслатма: Аг
0,7 см қўшиб, нати
этинг.*

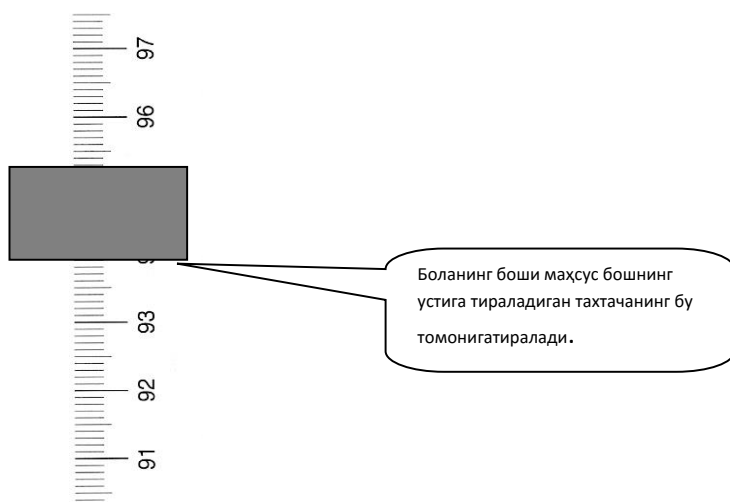
*кам бўлса, унда бўйга
ткичи сифатида қайд*

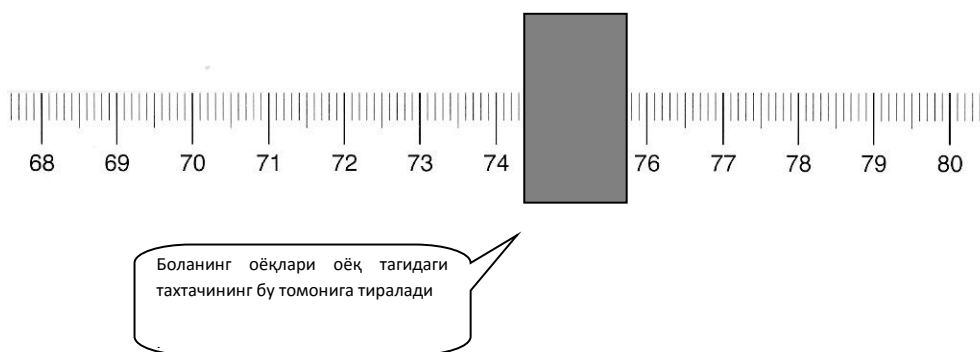
Қисқа жавобли машқлар

Қўйидаги ўлчов тасмалардаги кўрсаткичларни ўқинг ва кўрсаткичларни 0,1 см гача яхлитлаган ҳолатда ёзиб олинг.

1. Мазкур расмда 3 ёшли боланинг бўйини ўлчаш жараёнида ўлчов тасмасининг бир қисми кўрсатилган. Бўйини аниқланг: _____

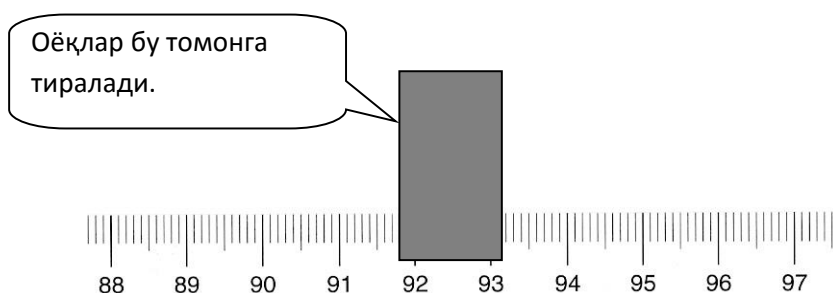

2. Қўйидаги тасвирда 11 ойлик боланинг узунлигини ўлчаш жараёнидаги ўлчов тасмасининг бир қисми кўрсатилган. Узунликниёзинг: _____

1. Мазкур тасвирда бўй ўлчагичда туришни ҳохламаётган икки ёшдаги боланинг ўлчов тасмасининг қисми тасвирланган. Унинг узунлиги ўлчанади, аммо бўйини кўрсатиш лозим.

Унинг узунлиги қанча? _____ Бўйининг кўрсаткичи неча ташкил қилади? _____

Ўсиш кўрсаткичларини жадвалда жойлашиши

Ўсиш эгриликлари: «Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмаларида берилган. Боланинг жинсига қараб, керакли ўсиш эгриликларини танлаш керак. Ўсиш кўрсаткичлари, танланган эгриликларда белгилаб

борилиши керак. Жадвалларга “нуқталар”ни белгилаш учун, жадвалларга тегишли бўлган атамаларни тушиниш керак:

- **х-ўқи** – жадвалнинг асосидаги горизонталь чизик. Ўсиш жадвалларида х-ўқиёшни ёки узунлик/бўйни кўрсатиши мумкин;
- **у-ўқи**– жадвалнинг чап тарафидаги вертикаль чизик. Ўсиш жадвалларида у-ўқи бўй/узунликни ёки ТВини кўрсатиши мумкин;
- **киритилган нуқта** – жадвалдаги нуқта, керакли белгиланган жойдан х-ўқиға йуналадиган чизик (масалан: ёшни кўрсатади), ва керакли белгиланган жойдан у-ўқи га йўналтирилган чизик (масалан: вазни кўрсатади)

Мисол

Жадвалда кичик ёшлар (хафталар ёки ойлар), х-ўқида кўрсатилади; тана вазни килограммларда у-ўқи да кўрсатилади. Жадвалда киритилган нуқта 6 хафтали, вазни 5 кг бўлган ўғил болага тўғри келади. Жадвалдаги эгри чизиклар, киритилган нуқталарни шарҳлаш имконини беради;

Ўсиш жадвалларидаги кўрсаткичларнинг шарҳи

Жадвалдаги эгри чизиклар, нуқта шаклида жойлаштирилган болаларнинг ўсиш кўрсаткичларини шарҳлашда ёрдам беради. Ўсиш жадвалидаги **О медиана** бўлиб, у жадвалнинг марказида жойлашган. Қолган бошқа эгриликлар **z-қиймат**¹ чизигида жойлашган бўлиб, улар марказдан қанчалик ўзоқдаликни ёки масофани кўрсатади. **Z** - қиймат чизиклари жадвалларда мусбат (1, 2, 3) ёки манфий(-1, -2, -3) сонларда кўрсатилган. Умуман, медианадан хар қандай йуналишга узоқлашган нуқта (масалан 3 га ёки z-қийматли 3 чизигига яқин), ўсишда бўлиши мумкин бўлган муаммолардан дарак бериши мумкин, аммо боланинг ўсишга мойиллиги, ҳолати ва ота-онасининг бўйи ҳам ҳисобга олиниши керак.

Ўсиш жадваллари асосида, ўсишдаги муаммоларни аниқлаш

Ўсиш жадвалларидаги эгриликларда, z-қийматнинг аниқ чизикларида кўрсатилган нуқталарни, яқин ёки узоқ жойлашишига қараб, ўсишдаги муаммоларни аниқлаш мумкин:

- -2 ва -3 белгили чизиклар орасида, нуқтани жойлашиши, “- 2 дан паст” ни кўрсатади
- 2 ва 3 белгили чизиклар орасида, нуқтани жойлашиши, “ 2 дан юқори” ни кўрсатади

«Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмаларинг 17-28 бетларига қаранг. Ўсиш эгриликлари ёнида жойлашган, қорамтир жадвалда ўсишдаги муаммолар дефинициялар (белгилар) билан танишинг. Улар ўзида z-қийматида берилган қўйидаги тушунчаларни кўрсатади:

- Паст ёки жуда паст бўй
 - Камвазн, тана вазнининг жуда камлиги
 - Озиқланишнинг оқсилли-энергетик
- етишмовчилиги(ОЭЕ/БЭНП)/озғинлик, озғинликнинг оғир даражаси

➤ Семириш, жуда ортиқча вазн ва ортиқча вазн хавфи

¹Z-қиймат, стандарт чекланиш (CO) белгиси сифатида ҳам аталиши мумкин.

Z-қиймат ёки CO ҳақида, мукаммал маълумот олиш учун, шу қўлланмада келтирилган иловага қаранг.

Кейинги саҳифада келтирилган жадвал, Z-қийматли ўсиш ва ривожланишдаги муаммоларни эркин аниқлаш имконини беради. Кўрсаткич у ёки бу дефиницияга, Z-қиймат чизиғидан пастда ёки юқорида жойлашганлиги қараб келтирилади. Агар у аниқ Z-қиймат чизиғида бўлса, бола кам хавф тоифасида туршганидан далолат беради. Масалан, “ёшга нисбатан вазн” 3 чизиғида бўлса, “тана вазни жуда кам” деб эмас, балки “кам вазнлик” деб қаралади.

Ўсиш ва ривожланишда муаммолар

Боланинг ўсиш эгриликларида белгиланган нуқталарни Z-қиймат чизиғи билан солиштиринг, улар ўсишда муаммолар борлигини кўрсатмаяптимики. Қўйидаги жадвалда қорароқ қилиб кўрсатилган қисмлар, меъёр чегарасидалигини билдиради.

Илова:

	Ўсиш кўрсаткичлари			
	Ёшга нисбатан ўзунлик/бўй	Ёшга нис-батан вазн	Ўзунлик/бўйга нисбатан вазн	Ёшга нисбатан ТВИ
3 дан юқори	Илова 1 га қаранг.	Илова 2 га қаранг	Семизлик	Семизлик
2 дан юқори			Ортиқча вазн	Ортиқча вазн
1 дан юқори			Ортиқча вазнхавфи (3 иловага қаранг)	Ортиқча вазнхавфи
0				
-1 дан паст	Паст бўйлик хавфи	Кам вазнлик	ООЭЕ/ озиш хавфи	ООЭЕ/ озиш хавфи
-2 дан паст	Паст бўйлик	Кам вазнлик	ООЭЕ/ озиш Енгил даражали	ООЭЕ/ озиш Енгил
-3 дан паст	Жуда паст бўйлик (4 ило-вага	Жуда кам вазн	ООЭЕ/ озиш оғир даражали	ООЭЕ/ озиш оғир даражали

1. Бу қисмда турган боланинг бўйи жуда баланд. Баланд бўй кам ҳолатларда муаммо чақиради, агар жуда баланд бўлмаса(жуда баланд бўй эндокрин бўзилишлар, масалан ўсиш гармонияга таъсир қиладиган ўсмалар. Бундай болаларни махсус мутахассисга юбориш керак.

2. Бу қисмда, ёшга нисбатан вазни кўрсатилган бола туради, унда муаммо бўлиши мумкин, буни ёшга нисбатан ТВИ ёки бўй/ўзунликка нисбатан вазн кўрсаткичларига асосланиб баҳолаган маъқул.

3. Белгиланган нуқта 1 дан баландда бўлса, бу бўлиши мумкин бўлган хавфдан далолат беради. 2 z-қиймати томонида бўлса, аниқ хавфни кўрсатади.

4. Боланинг бўйи паст ёки жуда паст бўлса, унда ортиқча вазн кузатилиши мумкин

Қўйида, юқорида келтирилган ўсиш кўрсаткичларининг мисоллари келтирилган. Мисоллар ўсиш эгриликлари билан бирга берилган.

Ёшга нисбатан бўй/узузлик

Бўй/узузлик кўрсаткичи, боланинг тана узунлигини ошишини ёки боланинг ёшига ёш қўшилиши билан унинг бўй/узузликни ўсиб боришини кўрсатади. Бу кўрсаткич, етарли овқатланмаслик натижасида, ўсишдан орқада қолаётган болаларни ёки сурункали, тез-тез касалликлари бор болаларни аниқлаш имконини бериши мумкин. Шунингдек бўйи, ёшига нисбатан, ўртача бўйдан узун болаларни ҳам аниқлаш имконини беради. Жуда узун бўй, муаммо бўлиб, эндокорин бузилишлардан дарак беради.

Ёшга нисбатан узунлик, кичик ёшли гуруҳлар учун (туғилганидан 6 ойликкача ва 6 ойликдан 2 ёшгача), «Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмаларининг 17 ва 21 бетларида; **ёшга нисбатан бўй** (2 ёш ва ундан катталар учун) 25 бетда берилган. х-ўқи да ёши, у-ўқи да узунлик ёки бўйи см. берилган. Боланинг ёши, туғилгандан 3 ойлигигача - тўлиқ ҳафталарда, 3 ойликдан 12 ойлигигача – тўлиқ ойларда, 1 ёш ва ундан катта бўлганда – тўлиқ ёш ва ойларда кўрсатилади

Жадвалда, ёшга нисбатан узунлик/бўйни акс эттириш учун:

- Тўлиқ ҳафта ва ой ёки ёш ва ойни вертикаль чизиқда (вертикал чизиқлар оралиғида эмас) белгиланг. Масалан, боланинг ёши 5^{1/2} ойлик бўлса, нуқта беш ойлик чизиқда белгиланиши керак (5 ва 6 ой чизиқлари оралиғида эмас).
- Горизонталь чизиқлар оралиғида узунлик/бўйни иложи борица аниқ белгиланг. Масалан, бу кўрсаткич, 60,5 см. Ни ташкил этса, нуқтани иложи борица горизонталь чизиқлар оралиғи марказида белгиланг.
- Икки ва ундан ортиқ қатнов маълумотлари, нуқталар билан белгиланган бўлса, боланинг ўсиш тенденциясини аниқ кўриш мақсадида, нуқталарни тўғри чизик билан туташтиринг.

Эътибор беринг, кўрсаткич, тўғри белгиланганми, ва агар керак бўлса, яна қўшимча боланинг ўлчовларини ўтказинг. Масалан, узунлик/бўй кўрсаткичи, маълумотлардан фарқли бўлиб, кам ёки паст чиқиши мумкин. Агар шундай бўлса, сизнинг қайсидир ўлчовингиз, нотўғри.

Мисол - Мунира

Хозирги жадвал мисолида, Муниранинг ўсиш кўрсаткичлари, қандай ўзгарганлигини кузатиш мумкин. Поликлиникада 3 марта қатнов бўлган. Ушбу поликлиникада Муниранинг биринчи қатнови 2 ёшу 4 ойлигида бўлган (унинг оиласи олдин бошқа шаҳарда яшаган). Унинг бўйи 92 см.

Ёшга нисбатан вазн

Ёшга нисбатан вазн кўрсаткичи, болада вазн етишмовчилиги ёки оғир вазн етишмовчилиги борлигини баҳолаш мақсадида, шунингдек **ортиқча вазни бор ёки семизликдан** азият чекаётган болаларни таснифлаш учун ҳам қўлланилади. Вазн кўрсаткичини аниқлаш осон бўлганлиги учун, бу кўрсаткичдан тез-тез фойдаланилади, аммо, боланинг ёши аниқлаш имкони бўлмаганда, бу кўрсаткичга ишониш керак эмас.

Изох: агар боланинг икки оёғида ҳам шиш кузатилса, болада суюкликнинг ушланиши сабабли, вазни ортади, ва айрим ҳолатларда жуда паст вазни ҳам аниқлаш имконини бермайди. Боладаги вазн-ёш ва вазн-бўй кўрсаткичларини кўрсатинг, аммо боланинг ривожланиш тарихига шу пайтда, боланинг икки оёғида ҳам шиш кузатилганини қайд қилинг. Бу бола, албатта кузатувга олиниши, текширишга жунатилиши ва унга махсус парвариш ва коррекция бўлиши шарт. 3 хил ёш гуруҳларининг вазн эгриликлари Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш” ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва кузатиш ҳамда кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш” қўлланмаларининг, 18, 22 ва 26 бетларида берилган. оси-х да ёши, оси-у да вазн кг. да кўрсатилган. Боланинг ёши, туғилгандан 3 ойлигигача - тўлиқ ҳафталарда, 3 ойликдан 12 ойлигигача – тўлиқ ойларда, 1 ёш ва ундан катта бўлганда – тўлиқ ёш ва ойларда кўрсатилади.

Жадвалда, ёшга нисбатан узунлик/бўйни акс эттириш учун:

- Тўлиқ ҳафта ва ой ёки ёш ва ойни вертикаль чизикда (вертикал чизиклар оралиғида эмас) белгиланг
- Вазни горизонтал чизикда, ёки улар оралиғида аниқ вазни кўрсатиш учун белгиланг, масалан, 7,8 кг.
- Икки ва ундан ортиқ қатнов маълумотлари, нукталар билан белгиланган бўлса, боланинг ўсиш тенденциясини аниқ кўриш мақсадида, нукталарни тўғри чизик билан туташтиринг.

Узунлик/бўйга нисбатан вазн

Узунлик/бўйга нисбатан вазн кўрсаткичи, бу бола эришган бўй/узунлигига, вазнини нисбатидир. Бу кўрсаткич, боланинг ёши аниқ бўлмаган ҳолатларда, жуда муҳим аҳамиятга эгадир. Узунлик/бўйга нисбатан вазн эгрилиги, озиқланишида оксил-энергетик етишмовчилиги сабабли озғин ёки озғинликни оғир даражаси бор бўлган, тана вазни етарлича бўлмаган болаларни аниқлаш имконини беради. Шунингдек, бу эгрилик, семириш хавфи бўлиши мумкин бўлган, тана вазни ортиқча болаларни ҳам аниқлаш имконини беради.

Узунлик/бўйга нисбатан вазн эгрилиги «Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш” ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш” қўлланмаларининг 19, 23 и 27 бетларида берилган.х-ўқи да тананинг узунлиги ёки бўйи см,у-ўқи– да вазн кг, келтирилган. Боланинг ёши, туғилгандан 3 ойлигигача - тўлиқ ҳафталарда, 3 ойликдан 12 ойлигигача – тўлиқ ойларда, 1 ёш ва ундан катта бўлганда – тўлиқ ёш ва ойларда кўрсатилади

Жадвалда, узунлик/бўйга нисбатан вазни акс эттириш учун:

- Тана узунлиги ёки бўйни вертикал чизикда белгиланг (масалан 75 см, 78 см). кўрсаткични тўлиқ см. яхлитлаш керак бўлади.
- Горизонтал чизикдан фойдаланиб, вазни, иложи борича аниқ белгиланг.
- Икки ва ундан ортиқ қатнов маълумотлари, нуқталар билан белгиланган бўлса, боланинг ўсиш тенденциясини аниқ кўриш мақсадида, нуқталарни тўғри чизик билан туташтиринг.

мисолида, поликлиникага 2 марта қатнов даври мобайнида, бўйга нисбатан вазни қанчалик ўзгарганини кузатиш мумкин. Толипнинг поликлиникага биринчи қатнови пайтида ёши, 2ёшу 2 ойни, бўйи 85 см, вазни – 13 кг.

Ёшга нисбатан ТВИ

В модулида боланинг вазни, бўйи/узунлигига асосланиб, калькулятор ёки ТВИ жадвали ёрдамида ТВИ ни аниқлаш келтирилган. Ёшга нисбатан ТВИ кўрсаткичи, семириш ёки ортиқча вазни болалар скрининги учун аҳамиятга эга. Ёшга нисбатан ТВИ ва бўй/узунликка нисбатан вазн эгриликлари, кўп ҳолларда жуда ўхшаш натижаларни беради. Ёшга нисбатан ТВИ эгриликлари, эгрилиги «Қиз болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» ва «Ўғил болаларнинг ўсишини баҳолаш ва мониторинги, кўрсаткичларни боланинг ривожланиш тарихига киритиш» қўлланмаларининг 20, 24 и 28 бетларида берилган. х-ўқи да боланинг ёши тўлиқ ҳафта, ойларда ёки ёш ва ойларда, у-ўқи –ТВИ кг/м² кўрсатилган.

Ёшга нисбатан ТВИни жадвалда кўрсатиш учун:

- Вертикаль чизикда (вертикаль чизиклар оралиғидамас) боланинг ёшини тўлиқ ҳафта, ойларда ёки ёш ва ойларда белгиланг
- Горизонталь чизикда ТВИни белгиланг (масалан, 14,5). ТВИни аниқлаш учун калькулятордан фойдаланилган бўлса, сонни ўндан биргача яхлитлаш мумкин. Агар ТВИ жадвалидан фойдаланилган бўлса, ТВИ ни бутун сон сифатида кўрсатиш мумкин.
- Икки ва ундан ортиқ қатнов маълумотлари, нуқталар билан белгиланган бўлса, боланинг ўсиш тенденциясини аниқ кўриш мақсадида, нуқталарни тўғри чизик билан туташтиринг.

Саволлар

- Жисмоний ривожланишнинг асосий критерияларини сананг
- Янги тугилган чакалокнинг уртача тана вазни, бўйи ва бош айланаси чегаралари
- Бир ёшгача булган боланинг вазнини тақрибий ҳисоблаш формуласи Капитан буйича
- Кисслоковский буйича бир ёшгача булган болаларда тана вазнини купайиши
- Болани 2 ёшдан 11 ёшгача вазнини тақрибий ҳисоблаш формуласи
- Бир ёшгача булган болани кварталда буй ўсишини ёзинг
- 5 ёшдан 15 ёшгача булган болани бош айланаси
- Бош айланасининг 1 ёшгача ўсиши(2п)
- Кукрак кафасининг ёшига ҳос ўсиши Капитан буйича
- . Чулицкий формуласини ёзинг. Ёшига мос Чулицкий индекси тенг
- . Эрисман индексининг ёшига ҳос кўрсаткичлари
- . Центил жадвали Брызгунов И.П. буйича нечта коридорлари мавжуд
- . Куйидаги жисмоний ривожланиш кўрсаткичлари неча ёшга, нечанчи коридорга, типга ва ривожланишга тугри келади
- Вазни 10,5 кг, бўйи 75 см, бошайланаси 47 см, кукрак айланаси 48 см.

Тест саволлари

1. Жисмоний ривожланишнинг купинча баркарор курсатгичлари:

- А) буй узунлиги
- Б) тана вазни
- В) бош айланаси
- Д) кукрак айланаси

2. Соматоскопик курсатгичларга киради:

- А) жинсий етилиш белгилари
- Б) панчанинг кишиш кучи
- В) оёқ кул узунлиги
- Д) бош айланаси

3. Жисмоний ривожланишнинг мезосаматик курсаткичига киради(3 та центилли курсаткич оралик баллари йигиндиси буйича):

- А) 11-15
- Б) баллар йигиндиси 10 гача
- В) 16-21
- Д) 21 баллдан юкори

4. Гармоник ривожланиш тугрисида айтиш мумкин, агар 2 центилл курсатгич уртасидаги (оралик)фарки:

- А) 1 дан ошмаса
- Б) 2 тенг
- В) 2 дан ошса
- Д) 3-4 ни ташкил килса

5. Куйидаги курсатгичлар кайси ешга тугри келади:

Буйи 75 см, вазни 10,5 кг,бош айланаси 47 см,кукрак айланаси 49 см
Чулицкий индекси 20-25 см

- А) 12 ой
- Б) 6 ойлик
- В) 15 ойлик
- Д) 9 ойлик

6. Болани ешини аникланг:вазни 3400,буйи 50см,бош айланаси 34 см,кукрак айланаси 32 см,тананинг урта нуктаси-киндикда.

- А) янги тугилган чакалок
- Б) 1 ойлик
- В) 1,5 ойлик
- Д) 2 ой

7. Киз боланинг ешини аникланг:вазни-40кг,буйи 150см, бош айланаси 54см, кукрак айланаси 69см,тананинг урта нуктаси симфиздан пастда P2, AXo, Ma2, Me1,Эрисман индекси 6см филлипин тести мусбат:

- А) 13
- Б) 9
- В) 10
- Д) 11

8. Куйидаги курсаткичлар кайси ёшга тугри келади:буйи -68см,вазни-7,5кг, бош айланаси-43см,кукрак айланаси-44см,Чулицкий индекси 20-25см.

- А) 6 ойлик
- Б) 9 ойлик
- В) 12 ойлик
- Д) 15 ойлик

9. Болани ешини аникланг: вазни-4100,буйи-56см,бош айланаси36см,кукрак айланаси-34см,тананинг урта нуктаси-киндикда:

- А) бир ойлик
- В) янги тугилган чакалок
- С) 2 ойлик
- Д) 3 ойлик

10. Киз боланинг ешини аниқланг: вазни-30кг, буйи-138см, бош айланаси-52см, кукрак айланаси-63см

- А) 10 еш
- В) 7 еш
- С) 9 еш
- Д) 13 еш

11. 9 ёшли бола жисмоний ривожланишини баҳоланг: буйи-124см, вазни-21кг300г, бош айланаси-48см, кукрак айланаси-51см.

- А) ута дисгормоник ривожланган
- В) ешига мос
- С) гормоник ривожланган
- Д) дисгормоник ривожланган

12. Боланинг ёши нечада: вазни 4200г, буйи -53см, бош айланаси 35см, кукрак айланаси 34см бошнинг узунлиги тана узунлигининг туртдан бири-тана урта нуктаси-киндикдан пастда-Чуликий индекси 20см.

- А) 1 ойлик
- В) янги тугилган чакалок
- С) 3 ойлик
- Д) 4 ойлик

13. Уч ешгача булган болаларда қандай параметрик (сигмал) курсаткичлари нормал ҳисобланади:

- А) $M+2\sigma$ гача
- В) $M-1\sigma$ дан $M-2\sigma$ гача
- С) $M-2\sigma$ дан паст
- Д) $M+2\sigma$ дан юқори

14. Жисмоний ривожланишнинг макросоматик курсаткичига қиради (уч курсаткич оралиқлар йигиндиси):

- А) 16дан 21гача
- В) баллар йигиндиси 10гача
- С) 11дан то 15гача
- Д) 21дан юқори

15. Жисмоний ривожланишнинг микросоматик курсаткичига қиради:

- А) бал йигиндиси 10 гача
- В) баллар йигиндиси 11дан 15балгача
- С) 10дан 21гача
- Д) 21дан юқори

16. Дисгормоник ривожланиш тугрисида айтиш мумкин, агарда 2 курсаткич уртасидаги коридор(оралиқ) фарқи:

- А) 2-3тенг
- В) 1дан ошмаса
- С) 0га тенг
- Д) 5га тенг

Фойдаланиладиганадабиётларрўйхати

Асосий адабиётлар:

1. Bolalar kasalliklari propedevtikasi. – Karaxadjaev B.X. L.T.Salomov, M.N. Abdullaeva Toshkent, 2006
2. Пропедевтика детских болезней- Мазурин А.В., Воронцов И.М., 2 ое издание Санкт. П. 1999.
3. Болалар касалликлари пропедевтикаси. – Карахаджаев Б.Х. ва бошқалар, Тошкент, 1997

Қўшимча адабиётлар:

1. Рост и развитие детей.Руководство, составленное Ахмедовой Д.И., Рахимджановым Ш. Министерство здравоохранения Республики Узбекистан, Представительство ЮНИСЕФ в Узбекистане, г.Ташкент, 2006 г.
2. Усулические разработки к практическим занятиям по пропедевтике детских болезней для студентов 3 курса (часть первая и вторая). Ташкент – 1993 г.
3. Пропедевтика детских болезней. Т.В.Капитан, М. 2006 г.
4. Пропедевтика детских болезней. Под ред.А.А.Баранова. М. 1998 г.
5. Пропедевтика детских болезней- Мазурин А.В., Воронцов И.М., 2 ое издание Санкт. П. 2009.